

DUYGUSAL ZEKÂ AÇISINDAN TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI (6, 7, 8. SINIFLAR)

Yrd. Doç. Dr. Özay KARADAĞ

Düzce Üniversitesi Eğitim Fakültesi, ozaykaradag@gmail.com

Özet

Duygusal zekâ, kişiyi yaşamın getirebileceği değişikliklere veya imkânlarla hazırlayan, bazılarının karakter olarak da adlandırdığı bir grup özelliktir. Bu özellikler, kişinin duygularını tanıması, kontrol altına alabilmesi, duyguların esaretinden kendini kurtarabilmesi ve çevresindeki insanların duygularını anlayarak onlarla sağlıklı iletişim kurabilmesini sağlamaktadır. Duyguların farkında olmak, duyguları ayırt edebilmek, duygulara doğru tepkiler vermek, kişinin sosyal başarısında olduğu kadar, akademik başarısında da belirleyici rol oynamaktadır. Çocuğun birincil sosyal çevreden edindiği duygusal becerilerin eğitim sürecinde de desteklenmesi gerekmektedir. Eğitim sürecinde, Türkçe dersi duygusal becerilerin geliştirilmesi açısından önemli imkânlar sunar. Türkçe dersinin bu işlevi gerçekleştirmesi eğitim-öğretim programının duygusal becerileri geliştirecek şekilde hazırlanmasıyla mümkün olabilir. Bu çalışmada, halen yürürlükte olan Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) duygusal zekâyı oluşturan yetenekler açısından incelenmiştir. Çalışmada, öncelikle duygusal zekâ ile ilgili kuramsal bilgiler ortaya konmuş, ardından program, kişisel ve sosyal yeterlilikleri beş ana kategoride ele alan duygusal zekâ modeline göre incelenmiş, bulgular anlamsal içerik analizi yöntemi kullanılarak değerlendirilmiştir. Yapılan incelemede, Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)'nın duygusal zekâ yeteneklerinin tamamı dikkate alınarak hazırlanmadığı belirlenmiştir. Buna karşılık bir dil öğretim programı olması sebebiyle programda duygusal becerilerin önemli bir bölümüne, özellikle duygusal zekânın sosyal becerilerine, daha sık yer verildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal zekâ, eğitim, öğretim programı, Türkçe Dersi Öğretim Programı.

TURKISH CURRICULUM (6, 7, and 8th GRADES) IN ACCORDANCE WITH EMOTIONAL INTELLIGENCE

Abstract

Emotional intelligence is series of qualifications which prepare individual to changes and opportunities that life can bring and are called by some people as character. These qualifications can make individual recognize his/her own feelings, control them, free himself/herself from the captivity of these feelings and have correct communication with other people. Being aware of feelings, distinguishing them and giving correct reactions towards them play a determinative role both social and academic lives of an individual. Emotional skills that a child gained from his/her own primary social environment must be supported. In educational process, Turkish lesson can provide important facilities in developing emotional skills. In order to make Turkish lesson this happen, Turkish curriculum must be prepared in a way that it can improve these emotional skills. In this study, the available Turkish curriculum (6th, 7th and 8th grades) searched in accordance with the skills that establish emotional intelligence. In the study, firstly theoretical knowledge about emotional intelligence are presented and then curriculums are studied according to emotional intelligence model which divides personal and social capacities into five main categories, and finally findings are evaluated by using context analysis method. It is determined that Turkish curriculum (6th, 7th and 8th grades) weren't prepared with consideration of emotional intelligence skills. However, it's found out that only a part of emotional skills, especially social skills take place in curriculum as it is a language teaching one.

Key Words: Emotional Intelligence, Education, Curriculum, Turkish Curriculum.

Giriş

Duygusal zekâ kavramı ilk kez Solovey ve Mayer (1990) tarafından kullanılmış ve *“kişinin, kendisinin ve başkalarının hislerini gözleyip düzenleyebilmek; hisleri, düşünce ve eyleme kılavuzluk edecek şekilde kullanabilmek”* biçiminde tanımlanmıştır. Duygusal zekânın temelleri Thorndike’in (1920) sosyal zekâ modeline dayanmaktadır. *“Bu modele göre kişilerin başkalarının duygularını anlama ve algılama yeteneği genel zekâsından ayrı bir özelliktir”* (Gürbüz ve Yüksel, 2008: 176). Sosyal zekâ modelini Gardner (1983) geliştirilmiş, sosyal zekânın bileşenlerinin kişisel ve kişiler arası zekâ olduğu ve bunların standart zekâ kadar önem taşıdığı fikrini ileri sürmüştür.

Yeşilyaprak (2001:140) duygusal zekâ kavramının, Goleman (1995) tarafından ele alınıp bir kitap hâlinde yayınlanmasından sonra popüler olduğunu bildirmektedir. Goleman (1995) duygusal zekâyı, kişiyi yaşamın getirebileceği değişikliklere veya imkânlarla hazırlayan, bazılarının karakter olarak da adlandırdığı bir grup özellik olarak nitelendirmektedir. Bu özellikler, kişinin duygularını tanıyabilmesi, kontrol altına alabilmesi, duyguların esaretinden kendini kurtarabilmesi ve çevresindeki insanların duygularını anlayarak onlarla sağlıklı iletişim kurabilmesini sağlamaktadır.

İnsanı diğer canlılardan ayıran temel özellikler arasında duygulara sahip olması da yer almaktadır. Duygu, *“herhangi bir zihin, his, tutku çalkantısı ya da devinimi, herhangi bir şiddetli ya da uyarılmış zihinsel durum; bir his ve bu hisse özgü belirli düşünceler, psikolojik ve biyolojik haller ve bir dizi hareket eğilimi”*dir (Goleman, 2007: 373). Duygular bir iletişim aracı olmanın yanı sıra, kişiyi harekete geçirme işlevi olan temel insanî özelliklerdendir.

Kişinin kendi duygularının farkında olması, duygularını yönetebilmesi ve etkileşimde bulunduğu kişilerin duygularını okuyabilmesi, duygusal yetenekle ilgilidir. Goleman (2007:65) iyi gelişmiş duygusal becerilere sahip kişilerin yaşamlarını daha doyumlulu ve etkili bir şekilde sürdürerek, kendi verimliliklerini besleyecek zihinsel alışkanlıkları edinebileceğini bildirmektedir. Duygusal yetenekle edinilen zihinsel alışkanlıklar, kişilerin daha sorunsuz bir yaşam sürmesine yardımcı olmaktadır. Goleman’a (2007:64) göre *“duygusal yetenek, bir meta-yetenektir; yani, ham zekâ dâhil, var olan diğer yeteneklerimizi ne kadar iyi kullanabileceğimizin belirleyicisidir.”*

Bir konuyla ilgili başarıyı ölçmek için kullanılan standart testlerden başarılı olan kişilerin birçoğunun, gerçek hayatta başarısız olduklarının görülmesi, duygusal zekâ kavramının gelişmesini sağlamıştır (akt. Gürbüz ve Yüksel, 2008: 176). Bir insanın yüksek IQ’ya sahip olması kişisel ve sosyal hayatında başarılı olacağı anlamına gelmemektedir. Buna karşılık, gelişmiş duygusal becerilere sahip kişiler, gerçek hayatta daha başarılı olmakta, kişisel ve sosyal yaşamlarını daha mutlu ve huzurlu sürdürmektedir (Goleman, 1995).

Duygusal becerilerin edinilmesinde çocuğun içine doğduğu sosyal ve kültürel çevre belirleyici niteliktedir. Kişisel ve sosyal beceriler açısından uygun bir ortama doğan çocuk, çevresinden duygusal becerilerin temellerini edinmekte, gelişimine paralel olarak bu becerileri içselleştirip üretir hale gelmektedir. Daha sonra okul, çocuğun sosyalleşmesinde ağırlık kazanmaya başlar. Çocuk, bir yandan öğretmeni ve kendine benzer diğer çocuklarla etkileşimde bulunarak, diğer yandan karşılaştığı dersler aracılığıyla hem sahip olduğu becerileri geliştirir hem de yeni beceriler kazanır. Çocuğun sahip olduğu duygusal becerilerin gelişmesinde ve yeni becerilerin kazanılmasında ana dili eğitimi dersi son derece önemlidir. Dil, en önemli sosyalleşme aracı olduğundan, ana dili eğitimi sürecinde elde edilecek kazanımlar çocuğun başarısında belirleyici rol oynar.

Duygusal zekâ becerilerinin örgün eğitim sürecinde ele alınarak geliştirilmesi, öğrencilerin hem eğitim hem de gündelik yaşamlarında daha başarılı olmalarına yardımcı olabilir. Eğitim sürecinde duygusal zekâ becerilerinin geliştirilmesi eğitim-öğretim programlarının bu becerileri destekleyecek şekilde hazırlanmasıyla mümkün olabilir. Goleman (2007: 64) akademik zekânın kişilerin yaşamda karşılaşılabileceği değişikliklere veya imkânlarla hazırlıklı olmayı neredeyse hiç sağlamadığını ve yüksek IQ'nun zenginliğin, saygının ya da mutluluğun bir garantisi olmadığı halde, okulların ve kültürün akademik becerilere takılıp kalarak, duygusal becerileri göz ardı ettiğini bildirmektedir. Okulların duygusal becerileri geliştirebilecek bir eğitim vermesi ise ancak eğitim-öğretim programlarının buna uygun hazırlanmasıyla mümkün olabilir.

Program, eğitimin omurgasını teşkil etmektedir ve bireylerin eğitimle hedeflenen düzeye ulaşabilmesi açısından kritik bir rol oynar. Program kavramı, kendi içinde, eğitim programı, öğretim programı ve ders programı biçiminde ayrılmaktadır. Eğitim programı en genel programdır ve öğretim programını kapsar, ya da başka bir deyişle öğretim programı eğitim programının içinde ağırlıklı bir bölümü oluşturur. Ders programı, öğretim programı içinde yer alır ve bu bakımdan öğretim programı ve eğitim programı tarafından kapsanır (Karadağ, 2012).

Eğitim programı, *“öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneği”* (Demirel, 2006: 6) ya da *“... bir milletin kültürünü meydana getiren temel unsurları dikkate alarak, toplumdaki sosyal bağları düzenleyen, bunları gelecek nesillere aktaran, hedef kitlelere kazandırılması gereken davranışları gösteren hedefler dizisi”*dir (akt. Özbay, 2008: 14). Öğretim programı ise *“...bir dersle ilgili öğretme-öğrenme sürecinde nelerin, niçin ve nasıl yer alacağını gösteren bir kılavuz, başka bir deyişle bu nitelikte bir proje planı”*dir (Özçelik, 1992:4). Varış (1976: 18) öğretim programının eğitim programı içinde yer aldığını ve eğitim programının ağırlıklı bir kesimini oluşturduğunu belirterek öğretim programını *“genellikle, belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan ve bilgi ve becerilerin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve plânlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir program”* şeklinde tanımlamaktadır.

Birbirlerinden belirgin şekilde ayrışmalarına rağmen çoğu kez eğitim programı ve öğretim programı kavramları karıştırılmakta, her iki kavram sıkça birbirinin yerine kullanılmaktadır. Özbay (2008: 14) bu karışıklığa dikkat çekerek 2006 yılında yürürlüğe giren yeni Türkçe programında da benzer bir durumun geçerli olduğunu, programın “Türkçe Dersi Öğretim Programı” adını taşımasına rağmen eğitim programı ile iç içe geçtiğini belirtmektedir. Zikredilen karışıklık, öğrencilere genel olarak becerilerin, özelde duygusal becerilerin kazandırılmasında karmaşaya yol açmaktadır. Esas olarak, öğrencilere becerilerin kazandırılmasında eğitim programlarının aracılık etmesi gerekmektedir.

Çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar) (MEB, 2006) duygusal zekâ becerileri açısından incelenmiştir. En önemli sosyalleşme aracı olan dilin eğitiminin gerçekleştirildiği Türkçe dersi, öğrencilere duygusal becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi açısından önemli imkânlar sunmaktadır. Ancak bunun gerçekleşmesi, öğretim programının duygusal becerilere ne oranda yer verdiğiyle doğru orantılıdır. Program, uygulanması zorunlu olan içerikleri yansıtır ve öğretmenler çoğunlukla programa ve ona uygun olarak hazırlanan eğitim ortamlarına bağlı kalırlar. Bu açıdan programlarda duygusal becerilere yer verilmesi bu becerilerin geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır.

Bu çalışma, kişisel ve sosyal yeterliklere vurgu yapan, kişinin bireysel olarak başarılı ve mutlu, sosyal olarak içinde yaşadığı toplumla uyumlu bir yaşam sürmesinde etkili olan duygusal zekânın Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)’nda (MEB, 2006) nasıl ve ne oranda yer aldığını belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Duygusal Zekâ Modeli

Bu çalışmada Goleman (2007) tarafından ortaya konan duygusal zekâ modeli esas alınmıştır. Goleman, (2007: 73-74) Solovey ve Gardner tarafından “özbilinç, duyguları idare edebilmek, kendini harekete geçirmek, başkalarının duygularını anlamak, ilişkileri yürütebilmek” şeklinde sınıflanan yetenekleri duygusal zekâ modeli olarak kullanmış ve bu beş başlığın her birini kitabında bir bölüm olarak ele almıştır. Çalışmada inceleme başlıklarını oluşturacak duygusal zekâ ile ilgili yetenekler (Goleman, 1995; Goleman, 2000; Yeşilyaprak 2001; Karadağ, 2013) şu şekilde ele alınacaktır:

1. Özbilinç: Duygusal zekânın kişisel yeteneklerindendir. Kişinin kendini/duygularını tanıması, duygularını oluşurken fark edebilmesi ve yaşamının her anında duygularının farkında olması, kendini gerçekçi değerlendirebilmesi, özgüven hissine sahip olmasıdır. Özbilinç, aşağıdaki alt yeteneklerden oluşmaktadır:

Duygusal Farkındalık: Kişilerin kendini, duygularını tanıması ve bu duyguların doğurduğu sonuçları fark etmesidir.

Kendini Gerçekçi Değerlendirme: Kişinin kendi güçlü ve zayıf yönlerini bilmesi, duygusal sınırlarını belirleyebilmesidir.

Özgüven: Kişinin değerli olduğuna inanması, yeteneklerine güvenmesidir.

2. Duyguları İdare Edebilmek: Duygusal zekânın kişisel yeteneklerindendir. Duyguları yönetebilmek, duygusal sıkıntıdan (kaygı-karamsarlık-alınganlık vb.) kendini kurtarabilmek, hedefler için bir zevkin tatminini ertelemek. Duyguları idare edebilmek, aşağıdaki alt yeteneklerden oluşmaktadır:

Kendini Kontrol Edebilme: Kişinin içinden gelen duygularını ve dürtülerini kontrol edebilmesidir.

Denge ve Uyum: Kişinin akılla duygu arasındaki dengeyi sağlayabilmesi, yeni karşılaştığı durumlara uyum sağlayabilmesidir.

3. Kendini Harekete Geçirmek (Motivasyon): Duygusal zekânın kişisel yeteneklerindendir. Belli hedefler için kişinin kendini harekete geçirmesi, kararlılık-sebat etme, girişimcilik. Kendini harekete geçirmek (motivasyon), aşağıdaki alt yeteneklerden oluşmaktadır:

Başarıya Yönelme: Kişinin daha iyiye ulaşmak için kendini geliştirme çabası içinde olmasıdır.

Girişimcilik: Kişinin karşısına çıkan fırsatlar için kendini hazır hissetmesi, fırsatları değerlendirme konusunda arzulu olmasıdır.

Akış Hâli ve İyimserlik: Kişinin zorluklar karşısında yılmaması, kararlı ve ısrarcı olmasıdır.

4. Başkalarının Duygularını Anlamak (Empati): Duygusal zekânın sosyal yeteneklerindendir. İnsanların neler hissettiğini sezmek, onların açılarından bakabilmek, karşısındaki kişinin duygularını okuyabilmek. Başkalarının duygularını anlamak (empati), aşağıdaki alt yeteneklerden oluşmaktadır:

İnsanları Anlamak: Kişinin her sözel ve sözel olmayan (beden dili) verilerden hareketle çevresindeki insanları doğru anlaması, anladığına ilişkin tepkiler vermesidir.

Hizmete Yönelmek: Kişinin çevresindeki insanların duygularını ve ihtiyaçlarını fark ederek, bunlara uygun önlemler almasıdır.

5. Sosyal Beceriler-İlişkileri Yürütebilmek: Duygusal zekânın sosyal yeteneklerindendir. Etkili kişilerarası ilişkiler kurabilme ve sürdürülebilir yeteneği-iletişim, etkili dinleme ve ikna edebilme, sosyal durumları ve ilişki ağlarını doğru algılayıp sorun çözme, işbirliği-ekip çalışmasına yatkınlık. Sosyal beceriler-ilişkileri yürütebilmek, aşağıdaki alt yeteneklerden oluşmaktadır:

Etkili İletişim ve İkna: Kişinin etkili iletişim becerisi (etkili dinleme) kazanarak kişilerarası ilişkiler kurabilmesi ve ikna yöntemlerini kullanmasıdır.

Sosyal Ağları Kavrama ve Sorun Çözme: Kişinin bulunduğu toplumdaki sosyal ağların fark edebilmesi, çevresinde oluşan soruları çözebilmesidir.

İşbirliği-Ekip Çalışmasına Yatkınlık: Kişinin başka insanlarla ortak amaçlar doğrultusunda çalışması, grup çalışmalarında her açıdan pozitif katkı sağlamasıdır.

Yöntem

Çalışmanın deseni betimsel analizdir. Araştırmanın verileri doküman incelemesi tekniği ile elde edilmiştir. İncelemeye esas olan doküman 2006 yılında yürürlüğe giren ve hâlen yürürlükte olan Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)'dır.

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında anlamsal içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Anlamsal içerik analizi, materyalin içeriğindeki asıl konu alanlarını ve bu alanlara giren özel alt alanları ortaya çıkartmak için kategoriler oluşturma işlemidir (Tavşancıl Aslan, 2001). Araştırmada, Goleman'ın (2007) duygusal zekâ modelindeki ana başlıklar ana kategoriler olarak kabul edilmiş, her ana kategoriye oluşturan duygusal alt bileşenler alt kategori olarak belirlenmiştir.

Araştırmada, duygusal zekâyı oluşturan kişisel (*Özbilinç, Duyguları İdare Edebilmek, Kendini Harekete Geçirmek-Motivasyon*) ve sosyal (*Başkalarının Duygularını Anlamak-Empati, Sosyal Beceriler-İlişkileri Yürütebilmek*) yetenekler ve bunların alt bileşenleri açısından program taranmış ve bu yeteneklere hangi başlıklar altında ne oranda yer verildiği belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar nicel olarak tablolarda gösterilmiş, değerlendirme ve yorumlamada duygusal yeteneklerin programda nasıl yer aldığı açıklanmıştır.

Bulgular ve Yorum

Türkçe dersinin öğrenme alanları altında yer alan kazanımların tamamı Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanılmasına aracılık edeceğinden duygusal zekânın sosyal becerilerinden olan "Etkili İletişim ve İkna" alt becerisi ile ilişkilendirilebilir. Bu sebeple öğrenme alanları altında yer alan kazanımlar zikredilen genel özellik dışında değerlendirilerek tabloda gösterilmemiştir. İncelemede elde edilen bulgular programda yer alan başlıkların akış sırası takip edilerek verilmiştir.

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)'nda (MEB 2006) duygusal becerilere şu başlıklar altında rastlanmıştır:

1. Giriş
 - 1.1. Programdaki Temel Yaklaşım
 - 1.2.1. Genel Amaçlar
 - 1.2.2. Temel Beceriler,
 - 1.3. Öğrenme ve Öğretme Süreci
 - 1.2.4 Kazanımlar
- 3.4. Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler
- 3.5. Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler
- 3.7. Temalar
- 3.8. Yöntem ve Teknikler
- 3.9. Etkinlik Örnekleri
- 3.11. Ölçme ve Değerlendirme

Programda belirlenen duygusal beceriler Tablo 1'de gösterilmiştir:

Duygusal Zekâ Açısından Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)

Tablo 1: Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Belirlenen Duygusal Beceriler

Duygusal Zekâ Becerileri	Alt Beceriler	Beceri Tanımlamaları	Program Bölümlerinde Duygusal Beceriler												
			A	B	C	D	E	F	G	H	I	İ	J	K	
KİŞİSEL	Özbilinç	Duygusal Farkındalık						1			4		2	5	
		Kendini Gerçekçi Değerlendirme	Kişinin kendi güçlü ve zayıf yönlerini bilmesi, duygusal sınırlarını belirleyebilmesidir.					2			1	1		1	
		Özgüven	Kişinin değerli olduğuna inanması, yeteneklerine güvenmesidir.								1				
	Duyguları İdare Edebilmek	Kendini Kontrol Edebilme	Kişinin içinden gelen duygularını ve dürtülerini kontrol edebilmesidir.												
		Denge ve Uyum	Kişinin akılla duygu arasındaki dengeyi sağlayabilmesi, yeni karşılaştığı durumlara uyum sağlayabilmesidir.												
	Kendini Harekete Geçirebilme –Motivasyon	Başarıya Yönelme	Kişinin daha iyiye ulaşmak için kendini geliştirme çabası içinde olmasıdır.		1				2						
		Girişimcilik	Kişinin karşısına çıkan fırsatlar için kendini hazır hissetmesi, fırsatları değerlendirme konusunda arzulu olmasıdır.		1		1					1			
		Akış Hâli ve İyimserlik	Kişinin zorluklar karşısında yılmaması, kararlı ve ısrarcı olmasıdır.						1	1	1				
	SOSYAL	Başkalarının Duygularını Anlamak Empati	İnsanları Anlamak	Kişinin sözel ve sözel olmayan (beden dili) verilerden hareketle çevresindeki insanları doğru anlaması, anladığına ilişkin tepkiler vermesidir.					5				2	4	1
			Hizmete Yönelmek	Kişinin çevresindeki insanların duygularını ve ihtiyaçlarını fark ederek, bunlara uygun önlemler almasıdır.				1				1			
Sosyal Beceriler- İlişkileri Yürütebilme		Etkili İletişim ve İkna	Kişinin etkili iletişim becerisi (etkili dinleme) kazanarak kişilerarası ilişkiler kurabilmesi ve ikna yöntemlerini kullanmasıdır.		2	2	2		4			2	1		
		Sosyal Ağları Kavrama ve Sorun Çözme	Kişinin bulunduğu toplumdaki sosyal ağların fark edebilmesi, çevresinde oluşan sorunları çözebilmesidir.						1			2			
		İşbirliği-Ekip Çalışmasına Yatkınlık	Kişinin başka insanlarla ortak amaçlar doğrultusunda çalışması, grup çalışmalarında her açıdan pozitif katkı sağlamasıdır.	1	1			1							
TOPLAM : 60															

TOPLAM : 60

A: Giriş **B:** Programdaki Temel Yaklaşım **C:** Genel Amaçlar **D:** Temel Beceriler **E:** Öğrenme ve Öğretme Süreci **F:** Kazanımlar **G:** Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler **H:** Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler **I:** Temalar **İ:** Yöntem ve Teknikler **J:** Etkinlik Örnekleri **K:** Ölçme ve Değerlendirme

Tablo genel olarak okunduğunda, programın duygusal becerilere 60 kez yer verdiği görülmektedir. Duygusal beceriler 12 farklı başlık altında yer almaktadır. Sosyal becerilere kişisel becerilerden daha fazla yer verilmiştir. Kişisel beceriler arasında yer alan “Duyguları İdare Edebilmek” ve alt bileşenlerine programda rastlanmadığı, bunun dışında kalan duygusal zekâ becerilerinin ve alt bileşenlerinin tamamına programda yer verildiği görülmektedir. Bulgular programdaki başlıkların akış sırası takip edilerek sunulmuştur.

A. Giriş

Giriş bölümünde duygusal becerilere bir kez rastlanmıştır. Bu bölümde *İşbirliği ve Ekip Çalışmasına Yatkınlık* becerisine ilişkin bir açıklama yer almaktadır. Açıklama öğrencilerin “*bir grup içerisinde beraber çalışma bilinç ve cesaretine ulaşmaları*” (MEB, 2006: 2) amacını ortaya koyduğundan *İşbirliği ve Ekip Çalışmasına Yatkınlık* becerisi ile ilişkilendirilmiştir.

B. Programdaki Temel Yaklaşım

Bu başlık altında dört duygusal beceriye beş kez gönderme yapıldığı tespit edilmiştir. “*Öğrencinin derse etkin olarak katılmasının sağlanması, motivasyonunun sürekli olarak desteklenmesi gerekir.*” (MEB, 2006: 3) açıklaması *Başarıya Yönelme* becerisinin geliştirilmesine vurgu yapmaktadır. Öğrencilerin “*...girişimci, çevresiyle uyumlu, ...*” (MEB, 2006: 3) bireyler olarak yetiştirilmesi amacını ortaya koyan açıklamada *Girişimcilik* becerisi açık olarak ifade edilmiştir. *Etkili İletişim ve İkna* becerisine ilişkin öğrencinin “*...duygu, düşünce ve hayallerini anlatan...*” ve “*...etkili iletişim kurması...*” (MEB, 2006: 3) açıklamaları bu beceriyi iki gönderme yapıldığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin “*... grup çalışmalarına katılması...*” (MEB, 2006: 3) şeklindeki açıklama *İşbirliği ve Ekip Çalışmasına Yatkınlık* becerisinin geliştirilmesine vurgu yapmaktadır.

C. Genel Amaçlar

Türkçe dersinin genel amaçları arasında yer alan “*Duygu, düşünce ve hayallerini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmeleri*” ve “*Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmaları*” (MEB, 2006: 4) maddeleri *Etkili İletişim ve İkna* becerisi ile ilişkilidir. “*Hoşgörülü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri*” (MEB, 2006: 4) amacı ise *Hizmete Yönelmek* becerisine gönderme yapmaktadır.

D. Temel Beceriler

Programda bu başlık altında “*öğrencilerin dil becerilerindeki gelişimleriyle bağlantılı, yatay olarak bir yılın sonunda, dikey olarak da sekizinci sınıfın sonunda kazanacakları ve hayat boyu kullanacakları*” (MEB, 2006: 5) dokuz temel beceri sıralanmıştır. Bunlar arasında yer alan “*Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma*” ve “*İletişim kurma*” *Etkili İletişim ve İkna* becerisi ile ilişkilidir. Temel beceriler arasında duygusal becerilerden “*Girişimcilik*” bir madde olarak yer almıştır.

E. Öğrenme ve Öğretme Süreci

Bu başlıkta *İşbirliği-Ekip Çalışmasına Yatkınlık* becerisi ile ilişkili “Öğrenciler, karşılaştıkları sorunlara bireysel veya grup olarak yaratıcı çözümler üretir, bu bilgi ve deneyimlerini geliştirerek sosyal çevreleriyle paylaşır.” (MEB, 2006: 9) açıklaması yer almaktadır.

F. Kazanımlar

Dinleme öğrenme alanının **Dinleneni/izleneni anlama ve çözümleme** amacı altında yer alan “*Şiirin kendisinde uyandırdığı duyguları ifade eder.*” (MEB, 2006: 15) kazanımı *Duygusal Farkındalık* becerisine vurgu yapmaktadır. Konuşma öğrenme alanının **Sesini ve beden dilini etkili kullanma** amacıyla yer alan “*Yapmacıktan, taklit ve özentiden uzak bir sesle konuşur.*” (MEB, 2006: 20) ve Ara Disiplin Kazanımları’ndan “*İçinde bulunduğu durumu her yönüyle değerlendirir ve fikirlerini belirtir.*” (MEB, 2006: 54) maddesi *Kendini Gerçekçi Değerlendirme* becerisi ile ilişkilidir. Dinleme öğrenme alanı **Etkili dinleme/izleme alışkanlığı kazanma** amacı altında yer alan “*Yaşına ve seviyesine uygun sanat ve bilim etkinliklerine dinleyici/izleyici olarak katılır.*” ve “*Çok yönlü iletişim araçlarındaki yayınlardan ilgi, istek ve ihtiyaçlarına uygun olanlarını takip eder.*” (MEB, 2006: 18) kazanımları *Başarıya Yönelme* becerisine gönderme yapmaktadır. Ara Disiplin Kazanımları’ndan “*Olumsuz tutum ve davranışlarla başa çıkabilme becerisi geliştirir.*” (MEB, 2006: 54) maddesi *Akış Hâli ve İyimserlik* becerisi ile ilişkilidir. Programda *İnsanları Anlama* becerisi ile ilişkili beş kazanım yer almaktadır. **Dinleme/izleme kurallarını uygulama** amacıyla “*Konuşmacının sözünü kesmeden sabır ve saygıyla dinler.*” ve “*Başkalarını rahatsız etmeden dinler/izler.*” (MEB, 2006: 13), **Dinleneni/izleneni anlama ve çözümleme** amacıyla “*Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.*” (MEB, 2006: 15) kazanımları yer almaktadır. Konuşma öğrenme alanı **Sesini ve beden dilini etkili kullanma** amacı altında “*Canlandırmalarda, sesini varlık ve kahramanları çağrıştıracak şekilde kullanır.*” (MEB, 2006: 20) kazanımı yer almaktadır. Okuma öğrenme alanı **Okuduğu metni anlama ve çözümleme** amacı altında “*Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.*” (MEB, 2006: 26) kazanımı yer almaktadır. *Etkili İletişim ve İkna* becerisi ile ilişkili Ara Disiplin Kazanımları arasında “*Başkalarıyla iletişim kurma ve geliştirmede sözlü ve sözsüz anlatım becerilerini kullanır.*” (MEB, 2006: 54) maddesi bulunmaktadır. *Sosyal Ağları Kavrama ve Sorun Çözme* becerisi ile ilişkili Konuşma öğrenme alanı **Kendini sözlü olarak ifade etme alışkanlığı kazanma** amacı altında “*Sorunlarına konuşarak çözüm arar.*” (MEB, 2006: 23) kazanımı bulunmaktadır.

G. Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler

Bu başlık altında yer alan “*Metinlerde öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.*” maddesi (MEB, 2006: 56) *Akış Hâli ve İyimserlik* becerisi ilişkilidir.

H. Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler

Bu başlık altında yer alan “Öğrencilerin sosyal, zihinsel, psikolojik gelişimini olumsuz yönde etkileyebilecek cinsellik, karamsarlık, şiddet vb. öğeler yer almamalıdır.” maddesi (MEB, 2006: 56) Akış Hâli ve İyimserlik becerisi ilişkilidir.

I. Temalar

Türkçe programında öğretime esas oluşturacak ana temalar ve alt temalar (MEB, 2006: 58-60) belirtilmiştir. Temaların duygusal becerilerle ilişkisi Tablo 2’de gösterilmiştir:

Tablo 2: Tema ve alt temaların duygusal becerilerle ilişkisi.

Ana Tema	Duygusal Beceri	Alt Tema	Duygusal Beceri
Sevgi	Duygusal Farkındalık	-	-
Medeniyet	Sosyal Ağları Kavrama ve Sorun Çözme	Dayanışma Yardımlaşma	Sosyal Ağları Kavrama ve Sorun Çözme Hizmete Yönelme
İletişim	Etkili İletişim ve İkna	İletişim becerileri	Etkili İletişim ve İkna
Kişisel Gelişim	Duygusal Farkındalık	Kendini Tanıma Kendine Saygı Girişimcilik Öz Eleştiri	Duygusal Farkındalık Özgüven Girişimcilik Kendini Gerçekçi Değerlendirme
Duygular	Duygusal Farkındalık	-	-

İ. Yöntem ve Teknikler

Bu başlık altında Dinleme yöntemleri arasında verilen “Kendini Konuşanın Yerine Koyarak Dinleme/İzleme (Empati Kurma)” (MEB, 2006: 63) ile Konuşma yöntemleri arasında verilen “Kendisini Karşısındakinin Yerine Koyarak Konuşma (Empati Kurma)” yöntemi İnsanları Anlamak becerisini yansıtmaktadır. Dinleme yöntemleri arasında verilen “Seçici Dinleme/İzleme” için yapılan “Dinlenenlerin/izlenenlerin içinden ilgi ve ihtiyaca yönelik olanların seçilerek dinlenmesi/izlenmesidir.” (MEB, 2006: 63) açıklaması Kendini Gerçekçi Değerlendirme becerisine gönderme yapmaktadır. Konuşma yöntemleri arasında verilen “İkna Etme” (MEB, 2006: 64) yöntemi Etkili İletişim ve İkna becerisine yöneliktir.

J. Etkinlik Örnekleri

Yazma etkinliklerinden “Çağrışımlar ve Duygular” (MEB, 2006: 181) “Yazdıklarınızdan hangisi sizde en güçlü duyguyu uyandırır?” ve “Bu duygu ile ilgili aklınıza gelen kelimelerden hareketle bir şiir yazınız.” yönergeleriyle *Duygusal Farkındalık* becerisini desteklemektedir. “Zamanla Değişir Her Şey” (MEB, 2006: 184) isimli etkinlikteki “Öğrenciler, değişimin ne olduğunu (değişimi tarif eden), hayatlarını nasıl etkilediğini ve kendilerinde uyandırdığı duyguları anlatan bir yazı yazarlar.” açıklaması *Duygusal Farkındalık* becerisi ile ilişkilidir. Dinleme etkinlikleri arasında yer alan “Duyguyu Tahmin Et” (MEB, 2006: 84) uygulaması *İnsanları Anlamak* becerisi ile ilgilidir. Bu beceriyle ilişkili “Kelime Listeleme” (MEB, 2006: 105) etkinliğinde “Metinde duyguları ifade eden kelimeler listelenir.” açıklaması yer almaktadır. Okuma etkinlikleri arasında yer alan “Şiir Bahçesinden” uygulamasının değerlendirme bölümünde “Arkadaşım okurken duygularını sesine yansıttı.” maddesi *İnsanları Anlamak* becerisine gönderme yapmaktadır. “Karakterler Bir Arada” (MEB, 2006: 128) okuma etkinliği “Öğrenciler kahramanların duygu, düşünce, hayal ve davranışlarını, kendi okudukları kitabın kahramanlarıyla karşılaştırarak düşüncelerini belirtirler.” ile “Benim Kahramanım” (MEB, 2006:130) okuma etkinliği de “...gruptaki tüm öğrenciler, kendilerini okunan metindeki kahramanın yerine koyarak duygularını anlatan birer resim çizerler.” açıklamalarıyla *İnsanları Anlamak* becerisine vurgu yapmaktadır.

K. Ölçme ve Değerlendirme

Ölçme ve değerlendirmede kullanılması önerilen “Öz Değerlendirme” ve “Tutum Ölçekleri” (MEB, 2006: 220) *Duygusal Farkındalık* becerisinin geliştirilmesine aracılık edebilir. Programda üç farklı okuma formunda (MEB, 2006: 209, 211, 212) yer alan “Kitapla İlgili Duygu ve Düşünceler” maddesi duygusal farkındalık becerisi ilişkilendirilebilir.

“Proje Ödevi” (MEB, 2006: 224) için yapılan “Öğrencilere başarı duygusunu aşlamak ve kendilerine olan güvenlerini artırmaktır.” açıklaması *Kendini Gerçekçi Değerlendirme* becerisine gönderme yapmaktadır.

“Okuma Becerisi Gözlem Formu”nda (MEB, 2006: 230) bulunan “Kendisini şahıs ve varlık kadrosunun yerine koyarak olayları, duygu, düşünce ve hayalleri yorumlar.” maddesi *İnsanları Anlamak* becerisi ile ilişkilidir.

Sonuç ve Tartışma

Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)’nda, kavramsal olarak, duygusal zekâ yer almamaktadır. Programın farklı noktalarında *duygu* kelimesi 135 kez tekrarlanmış, kelime bu tekrarlarla çoğunlukla “*duygu, düşünce ve hayaller*” sıralaması içinde yer almıştır. Programda zekâ kelimesine iki kez rastlanmıştır. Türkçe programında *Duyguları İdare Edebilmek* becerisini ve alt bileşenlerini destekleyecek kavram ya da açıklama yer almamaktadır. Programda *duygusal*

zekânın kavramsal olarak kullanılmamış olması ve bazı becerilerin desteklenmemiş olması, programcılarının böylesi bir bakışa sahip olmadığına işaret etmektedir.

Program, nicel olarak duygusal becerilerin büyük bir bölümüne yer vermiştir. Yapılan incelemede, programda duygusal zekânın 13 alt becerisinden 11'ine 60 farklı noktada rastlanmıştır. Nicel olarak Türkçe programının duygusal yeteneklere yer verme oranı olumlu değerlendirilmiştir. Ancak, program duygusal zekâ açısından özel bir dikkatle hazırlanmadığından duygusal becerilerin tespit edildiği noktalarda güçlü bir vurgu söz konusu değildir.

Duygusal zekânın kişisel özellikleri üç ana kategori ve sekiz alt yetenekten oluşmaktadır. Program kişisel yeteneklere 27 vurgu yapmaktadır. Buna karşılık sosyal yetenekler iki ana kategori altında beş alt beceriden oluşmaktadır. Program bu yeteneklere 33 göndermede bulunmaktadır. Bu sonuç duygusal zekânın sosyal özelliklerinin programda daha ağırlıklı olduğunu ortaya koymaktadır.

Dil eğitimi, duygusal becerilerin geliştirilmesi açısından son derece uygun bir zemindir. Duygusal zekânın bütün alt yeteneklerinin dil eğitimi sürecinde geliştirilmesi mümkündür. Zikredilen durumun gerçekleşmesi eğitim-öğretim programının ve programa uygun eğitim ortamlarının duygusal becerileri destekleyecek biçimde hazırlanması ve program paydaşlarının bu bakış açısına sahip olması ile mümkün olabilir.

Türkçe programında, *Temel Beceriler* arasında duygusal becerilerin tümü yer almalıdır. Programda, *Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler* ve *Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler*'e duygusal becerilerle ilgili maddeler yerleştirilmelidir. *Temalar*'ın bütün duygusal becerileri karşılayacak biçimde düzenlenmesi ve *Yöntem ve Teknikler* ve *Ölçme ve Değerlendirme* bölümlerinin duygusal becerilerin tamamını dikkate alınarak düzenlenmesi duygusal zekânın geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Mevcut hâlde duygusal becerilere yer verme kasıtlı olarak gerçekleştirilmediğinden, programda duygusal becerilere ilişkin bölümlerde güçlü bir vurgu yapılmadığından Türkçe dersleri aracılığıyla duygusal becerilerin sağlıklı olarak geliştirilmesi gerçekçi görünmemektedir.

Dil eğitimi aracılığıyla duygusal becerilerin geliştirilmesi, öğrencilerin okul başarılarıyla birlikte hayatlarındaki genel başarıyı da arttıracaktır. Bu sebeple, uygulamayı gerçekleştiren Türkçe öğretmenlerinin duygusal becerileri geliştirmek amacıyla olmaları, dikkatlerini duygusal becerilerin geliştirilmesine vermeleri gerekmektedir.

Kaynakça

- Gardner, H. (1983). *Frames of mind*, New York, Basic Books.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York: Bantam Books.
- Goleman, D. (2000). *İşbaşında Duygusal Zekâ*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gürbüz, S. ve Yüksel, M. (2008). Çalışma Ortamında Duygusal Zeka: İş Performansı, İş Tatmini, Örgütsel Vatandaşlık Davranışı ve Bazı Demografik Özelliklerle İlişkisi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 9 (2) 2008, 174-190.
- Demirel, Ö. (2006). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Karadağ, Ö. (2012). Anlama Becerileri Açısından Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)'na Eleştirel Bir Bakış, *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 36/1, 97-110.
- Karadağ, Ö. (2013). Emotional intelligence funktions of Turkish proverbs. *Society for Personality Research*, 41/2, 295-310.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6, 7, 8. Sınıflar)*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Özbay, M. (2008). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2010). "Yeni 'İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6, 7, 8. Sınıflar)'nın Kazanımlarına Eleştirel Bir Bakış". *Türkçe Öğretimi Yazıları*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özçelik, D.A. (1992). *Eğitim Programları ve Öğretim*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). "Emotional intelligence". *Imagination, Cognition, and Personality*, 9, 185-211.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A.E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Thorndike, E.L. (1920). "Intelligence and its uses", *Harper's Magazine*, 140: 227-235.
- Varış, F. (1976). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Yeşilyaprak, B. (2001). "Duygusal Zekâ ve Eğitim Açısından Doğurguları". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 25, 139-146.